

ОРИЄНТОВНІ МЕТОДИКИ ПЕДАГОГІЧНОГО ДІАГНОСТУВАННЯ РІВНІВ ГОТОВНОСТІ ДИТИНИ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ

Світлана МАРТИНЕНКО,
завідувач кафедри теорії та історії педагогіки,
канд. пед. наук, доцент КМПУ ім. Б.Д.Грінченка

Пріоритетне завдання сучасної школи – все-бічний, гармонійний розвиток і виховання громадянина України на засадах гуманістичної спрямованості та особистісно орієнтованої моделі навчання, вивчення та встановлення індивідуальних рис і потенційних можливостей кожної особистості, створення оптимальних умов для її самовдосконалення та самореалізації. Тому професійна діяльність вчителя початкової школи полягає не лише в передачі знань, формуванні вмінь і навичок, а ґрунтуються на засадах педагогічної діагностики, яка дає змогу шляхом вивчення особистості учня забезпечити оптимальні умови для навчання і виховання, врахування індивідуальних потреб, турботу про психічне і фізичне здоров'я вихованців. У контексті цього особливої актуальності набуває проблема професійної діяльності вчителя початкових класів з використанням педагогічної діагностики.

У статті "Діагностичний супровід професійної діяльності вчителя початкової школи", ("Пошткова школа" № 7 за 2007 рік), окреслено основні етапи педагогічної діагностики, охарактеризовано орієнтовний зміст, визначено діагностичні форми і методи, спрогнозовано результат, зазначені терміни проведення діагностичних процедур. Ми вважали за доцільне умовно поділити діагностичну діяльність учителя початкових класів на п'ять етапів, які охопили прийом шестилітньої дитини до школи та її навчання впродовж чотирьох років.

У поданих матеріалах ми ставимо за мету звернути особливу увагу на *режим проведення діагностичних процедур*, а також на перший етап діагностичної діяльності вчителя – *прийом дітей до першого класу*. На нашу думку, запропоновані методики, варіанти тестів, анкет, завдань і запитань для проведення бесід як з дітьми, так і їхніми батьками з метою визначення готовності шестилітніх дітей до навчання в школі стануть у пригоді вчителеві початкових класів, психологу під час перевірки ступенів шкільної зрілості – рівнів морфологічного, функціонального та інтелектуального розвитку дитини.

Щодо *режimu проведення діагностичних процедур* зазначимо, що:

– вивчення загального фізичного розвитку учня, виховних можливостей колективу класу, виховного потенціалу сім'ї учня доцільно проводити впродовж чотирьох років навчання в школі I ступеня;

– рівень розвитку соціальних якостей учнів варто встановлювати з 2 по 4 класи;

– пізнавальні, виховні, особистісні нахили дітей необхідно вивчати впродовж чотирьох років навчання.

Результатом проведення діагностичних процедур є заповнення діагностичних карток або карток потенційного розвитку особистості, до яких заносяться встановлені показники, визначається система корекційної діяльності вчителя, учнів та їхніх батьків. Педагог робить також щорічний діагностичний висновок, в якому визначає основні педагогічні цілі та завдання, планує подальшу навчально-виховну роботу. Під час діагностичної діяльності вчитель здійснює також аналіз діагностичних даних, тобто оцінює якості своєї професійної діяльності, формує діагностичні вміння та навички, важливі для професійної діяльності.

Встановивши сутність категорій діагностичної діяльності вчителя, які постійно використовуються для характеристики діагностичного супроводу, переходимо до характеристики першого етапу педагогічної діагностики – *готовності дитини до навчання в школі*, яка включає:

- мотиваційну готовність;
- інтелектуальну готовність;
- емоційно-вольову готовність;
- тестування особистісної готовності;
- нейрофізіологічну готовність;
- вивчення виховного потенціалу сім'ї.

Для встановлення рівнів готовності дитини розроблені та науково обґрунтовані різнопланові психолого-педагогічні методики. Пропонуємо ті варіанти завдань, які пройшли відповідну апробацію у дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладах м. Києва і мали позитивні результати.

Для вивчення *мотиваційної готовності* дитини пропонуємо використати методику "Навчальна мотивація" М.Гінзбурга [2, 30–53]. Запропонована методика даст змогу перевірити сформованість мотивації, бажання дитини навчатися. Її використовують найчастіше шкільні психологи під час прийому дитини до першого класу, вчителю ж початкової школи доцільно використовувати методику "Бесіда" (за Т.А.Нежновою) [4, 63].

Методика "Бесіда".

Мета. Визначити рівень мотиваційної готовності до школи, уявлення про школу та співвідношення уявлень і бажання навчатися.

Інструкція виконання: визначення мотиваційної готовності дитини до навчання у школі відбувається шляхом бесіди. Вчитель ставить нескладні запитання на тему, близьку до життєвих інтересів дитини:

- Чи відвідуеш ти дитячий садочок?
- Чи маєш братів і сестер, які вже ходять до школи?
- Чи розповідали вони тобі щось про школу?

Всеукраїнський експеримент у гії

- Чи хочеш ти ходити до школи?
- Як ти думаєш, що гарного, цікавого буде в школі?
- Навіщо у школі дзвоник?

Оцінка результатів.

Високий рівень (5 балів) – відповіді, в яких бажання йти до школи, стати школярем, вчитися подається з адекватним уявленням про школу.

Наприклад, діти відповідають: "Усім потрібно навчатися у школі, щоб, коли виростеш, добре працювати", "Хто добре навчається в школі, той зможе стати лікарем, учителем, бізнесменом, юристом".

Достатній рівень (4–3 бали) – відповіді, в яких бажання йти до школи, прагнення стати школярем з поверховим уявленням про школу, з окремими яскравими враженнями, ще істотними для вимог школи: "У школі цікаво, там багато дітей", "Мені вже купили форму і портфель".

Низький рівень (2–0 балів) – відповіді свідчать про начебто правильне уявлення дітей про вимоги, які ставить школа, і водночас викривають їхні побоювання, навіть острахи: "Я боюся, що не почую, що говорить учителька", "Я, напевне, не зумію зробити те, що вчителька каже".

З метою діагностики *інтелектуальної готовності до школи* пропонуємо такі методики: "*Намалою людину*"; *орієнтовний тест шкільної зрілості – вербальне мислення* (автор Ярослав Йерасек) [2, 30–53]. За допомогою запитань досліджується словесно-логічне мислення та розвиток соціальних якостей дітей, пов'язаних із загальною поінформованістю. Вчителю початкових класів для діагностування розвитку мислення і мовлення дитини пропонуємо *методику "Мислення і мова"* [3, 7].

Методика "Мислення і мова".

Мета. Виявити рівень розвитку мислення і мовлення дитини.

Зміст завдання. Дитина буде розповідь за малюнком, описуючи побачене на ньому, розкриваючи зміст малюнка.

Роздатковий матеріал: серія малюнків.

Інструкція виконання. Розглянь малюнок і поясни, що ти бачиш на ньому.

Оцінка результатів. Дитина самостійно розкриває зміст малюнків, буде невеличку розповідь. Вона може бути розгорнутою або стислою, але має відображати розуміння дитиною логіки подій.

- Дитина самостійно розкриває зміст малюнка, будуючи невеличку розповідь, яка відображає її розуміння змісту ілюстрації – 10 б.

- Дитина має певні труднощі у побудові зв'язної розповіді, проте вона успішно відповідає на послідовно поставлені запитання – 7 б.

- Дитина перераховує предмети чи явища на малюнку, у мовленні допускає багато помилок, речення незакінчені – 4 б.

Для з'ясування початкових математичних уявень пропонуємо таку методику [1, 93]:

Мета. Виявити рівень сформованості словесно-логічного мислення та рівень пізнавальної активності дитини.

Зміст завдання. Відтворення числа ряду, встановлення суміжних чисел, кількісних відношень між предметами.

Роздатковий матеріал: палички для лічби.

Інструкція та оцінювання завдань:

1. Поклади в одну купку 4 палички, а в другу – 6.
 - Скажи, де більше? На скільки більше?
 - Зроби так, щоб в обох купках було порівну.
 - Правильне визначення кількісних відношень (менше – більше, на скільки менше – більше, порівну) – 5 б.
 - 3 помилками – 3 б.
 - Неспроможність визначити кількісні відношення – 0 б.
2. З'ясування сформованості словесно-логічного мислення.

Вчитель висловлює судження та просить висловити протилежне.

- Олівець коротший, ніж лінійка.
- Вітя вищий від Сашка.
- Яблуко важче вишні.
- Самостійні правильні відповіді – 5 б.
- Правильна відповідь після допомоги – 2 б.
- 3. Полічи від чотирьох у прямому порядку та від семи у зворотному.
 - Без помилок – 3 б.
 - 3 помилками (1,2) – 1 б.
- 4. Назви сусідів чисел 5 і 7.

На скільки наступне число більше від попереднього?

- Правильне називання сусідів чисел – 5 б.
- Правильне називання з допомогою – 3 б.
- Найвища загальна кількість балів – 18 б.

Для визначення особливостей *емоційно-вольової готовності* пропонуємо *методику "Графічний диктанта"*, розроблену Д.Б.Ельконіним [2, 30–53]. Мета діагностики – вивчення рівня розвитку довільноті регуляції діяльності, вміння уважно слухати і точно виконувати найпростіші вказівки дорослого, самостійно діяти, правильно відтворювати на аркуші паперу напрямок лінії. Методика застосовується для визначення рівня розвитку здатності довільно керувати своїми діями за покроковою інструкцією дорослого.

Для діагностування *особливостей особистісного розвитку* пропонується *методика "Будиночок"* (автор І.Дубровіна) [2, 30–53]. Завдання дає змогу виявити вміння дитини орієнтуватися у своїй роботі на зразок, точно його скопіювати, виявляє особливості розвитку довільної уваги, просторового сприйняття, сенсомоторної координації та тонкої моторики руки.

Нейрофізіологічну готовність (зріст, вага, зовнішній вигляд, ступінь активності, стан здоров'я) перевіряє шкільний лікар або медсестра, відомості про здоров'я і фізичний розвиток дитини можна знайти в медичній картці, встановити деякі відомості – в бесідах з батьками та під час спостереження за дитиною.

Вивчення виховного потенціалу сім'ї доцільно здійснювати шляхом бесід з батьками дитини, обстеження житлових умов, проведення анкетування і тестування, але цей аспект діагностичної діяльності вчителя початкових класів не є пріоритетним на цьому етапі. Сутність і зміст цього методу педагогічної діагности-

Всеукраїнський експеримент у гії

ки потребує детальнішого розкриття і пояснення у зв'язку з використанням на подальших етапах діагностичної діяльності.

Таким чином, можна зробити висновок, що на *першому етапі педагогічного діагностування* – прийом дітей до першого класу (квітень – травень поточного року) – вчитель початкової школи встановлює рівні готовності шестилітньої дитини до навчання, проводячи бесіди, тестування, педагогічне інтерв'ю, складає разом зі шкільним психологом, медсестрою (лікарем) діагностичну картку потенційного розвитку дитини, прогнозує її подальший індивідуальний розвиток, визначає оптимальний стиль навчання і виховання.

Література

1. Венгер А.Л., Цукерман Г.А. Психологические обследования младших школьников. – М.: ВЛАДОС, 2001. – С. 92–95.
2. Готовність дитини до навчання / Упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. – К.: Мікрос. – СВС, 2003. – 112 с. – (Психологічний інструментарій).
3. Психологічна діагностика та психологічне супровождження під час вступу дітей-шестиричок до школи / Автор – упоряд. О.І. Кепканова. – К.: КМПУ ім. Б.Д.Грінченка, 2003. – С. 6–10.
4. Проскура О.В. Психологічна підготовка вчителя до роботи з першокласниками. – К.: Освіта, 1998. – 199 с.
5. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. – К.: Генеза, 1999. – 368 с.
6. Стадненко Н.М., Ілляшенко Т.Д. Методика діагностики готовності до навчання в школі дітей шестиричного віку. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2001. – С. 24–30.